

K Ü L F Ö L D I   K R Ó N I K A

Francia, német és olasz folyóiratok.

Alja Rachmanova naplói nagy sikert értek el a könyvpiacra. Az orosz eseményeket beszéli el. Az első kötet a háború közepével kezdődik, amikor jó módban, de már a jövő fenyegető árnyékai között élnek. A könyvek tendenciája adva van, hisz az író a jómódú orosz intelligenciához tartozott, csak az a kérdés, hogy meggyőző tud-e lenni? Rachmanova azonban nem akar meggyőzni, csak leírja az eseményeket. Még csak nem is panaszkodik túlságosan. Ez a passzivitás nemcsak a leírások objektivitását biztosítja, hanem az író nőiességét is kidomborítja. Rachmanova többször emlegeti, hogy nem elégszik meg azzal, hogy nő, ember akar lenni. Azonban minél emberibb akar lenni, annál nőiesebb lesz, mert nem az értelem, hanem az elfojtott, halkán és diszkrétan leírt érzések irányában bontakozik ki. Nem tudom leírtak-e már olyan lehelletfinom érzéseket, mint amilyenekkel Rachmanova jelzi, csak jelzi és nem festi szerelmét vőlegénye, Wadim iránt. Ugyanez a finomság jellemzi a forradalmi véres jeleneteket, vagy a nyomor és szenvedés leírását. Seholy ritkább szín, egy hangosabb szó. Ez a stílus és a bolsevista Oroszország, mint téma : e kettő ellentéte jobb propaganda, mint a kilométeres szónoklatok.

Az utolsó kötet : *Milchfrau in Ottakring* szinte próbakő az író tehetségének megmérésére. A téma itt már nem érdekes magában véve : Bécs külvárosi élete. Tejes boltot ír le, az állandó vevőket, küzdelmeit, hogy kisfiát megmentse a külváros utcájának hatásától, gondjait az üzlettel, férje tanulmányait és vizsgáit, de ezek a kis dolgok mélységet kapnak. Személyesen vizsgálja az embereket, szereti őket, mindenki talán valami érdekességet. Talán furcsa a hasonlat, de az ember olyanformán érzi magát Rachmanova könyveinek elolvasása után, mint mikor egy juhással beszél a nyájáról. Azelőtt csak a nyáját látta, de a beszélgetés folyamán a nyájban megismeri a hallgató az egyéneket is, a juhok és birkák saját szokásait, előítéleteiket, szokásaikat, jó és rossz tulajdonságaikat, azok okát. Rachmanova naplói meggyőzik az embert arról, hogy nem ismerte embertársait, mert nem szerette őket.

Mostanában a *Schönere Zukunft*-ban cikke jelent meg, amelyben beszámol arról, hogyan jutott el az irodalomig. *Wie es zu meinen Tagebüchern kam.* A közvetlen alkalmat véletlen adta meg : férjét felszólították, hogy írjon könyvet az osztrák hadifoglyok oroszországi életéről. A határidőre nem volt készen és semmi kilátása nem volt arra, hogy ez a könyve valaha is elkészül. Beadták Rachmanova naplóját. A többi már a kiadó végezte el.

Ezt a véletlent azonban hosszú irodalmi előkészület előzte meg. Apja sokat olvasott, rászoktatta lányát is. Tízéves korában már elolvasott újszólván minden orosz klasszikust. Aztán jöttek a szokásos kisebb sikerek, amelyek közül a legtöbbre becsüli azt, amikor apja — szigorú kritikusa lányának — egy álnéven megjelent versét állítja eléje példának. Amikor az írói hivatást akarja meghatározni, akkor is apja a legnagyobb tekintély : Az író

legfontosabb kötelessége, hogy őszinte legyen. De ha azt akarja, hogy ez az őszinteség használjon embertársainak, hogy a könyv ajándék legyen, ne méreg, akkor az írónak tisztaszívűnek kell lennie. Nem elég, ha az író keresi az igazságot, meg is kell találnia, ezért, ha valaki igazán író akar lenni, annak ismernie kell az életet, sokat kell szenvednie. De nemcsak ismernie kell az életet, hanem szeretnie is.

Kézenfekvő és egyszerű elvek ezek, de épp ezért újak : ez Rachmanova.

* * *

Spengler művei nálunk igen kedvező fogadtatásra találtak. Komoly tudósok és fiatal írók egyaránt kötelességüknek tartották, hogy elhelyezzék elismerésük koszorúját a vaskos kötetek és még vaskosabb gondolatok előtt. Talán nem árt, ha észrevesszük, hogy a külföldi komoly sajtóban az elismerés nem ennyire egyhangú. Ha az ellenzékét akarjuk megismerni, legjobb a legszélsőséesebbek közül választani egyet : *Benedetto Croce*.

Amikor a *Der Mensch und die Technik* megjelent a még mindig fiatalos Croce így határozza meg a könyvet : a «lélek reális nyersesége és alantassága fölé szőtt imaginárius elméleti háló.» Croce folyóiratában, a *Critica*-ban *Guido de Ruggiero* több folytatásban jegyzeteket közöl az újabb európai és amerikai filozófiáról. Mostanában jutott el a XVI. fejezetig, amely «a jelenkori német filozófia hisztorizmusával és ál-hisztorizmusával» foglalkozik. Természetesen sorra kerül Spengler is : ügyességét nem tagadja le. De főként abban találja Spenglert ügyesnek, hogy a régi problémákat úgy forgatja és úgy adja elő, hogy megteveszti ezzel a járatlanokat, akik azt hiszik, hogy új és az eddigivel ellentétes nézeteket hallanak. *Chamberlaint*, *Friedell*-t és *Keyserling*-et emlegeti, akik ugyanebben a tudós-típusba tartoznak. De nem is akar sokat foglalkozni Spengler szerkesztményeinek bírálatával, mert nincs erre tudományos kritérium.

* * *

Már foglalkoztunk *Daniel-Rops* «*Éléments de notre destin*» című tanulmányával, amely folytatásokban jelent meg a *Revue Hebdomadaire*-ben. A közbejött események miatt csak a márciusi számban jelent meg a befejező közlemény, amelyben az *Ordre nouveau* (Új rend) mozgalommal foglalkozik és ez elég ok arra, hogy visszatérjünk erre a cikkre. A világszerte erősödő jobboldali forradalmi törekvések francia megnyilvánulása ez. Még egészen fiatal. 1930-ban kezdett összejönni nyolc fiatalember, akik eddig a legkülönbözőbb irányok szervezeteinél helyezkedtek el : *Action Française*-nél, a kommunistáknál, a *Journal des Débats*-nál. Irodalmi sikereikkel vonják magukra a figyelmet. Új műfajt és új tudományt teremtenek korunkat elemező könyveikkel, amelyek valahol az újságírás, filozófia, szociológia és költészet között lebegnek. *Daniel-Rops* és *René Dupuis* művein kívül különösen *Robert Aron* és *Arnaud Dandieu* könyve, a *Révolution nécessaire* (Szükségszerű forradalom) aratott nagy sikert, a mostanában elhunyt belga király asztalán is megtalálták. Folyóiratot is adnak ki, melynek címe azonos a mozgalom nevével. 1933-ban meghal *Arnaud Dandieu* és a halott emléke még jobban összekapcsolja a fiatalokat.

Programmjukat nem tudom szó szerint idézni, mert eddig még általánosan nem ismert filozófiai műszavakkal írják körül. A lényege az, hogy a mai szélsőségek között középútat keresnek, ez a középút azonban nem 50%-os kiegyezés, hanem elvekből következik. Hazafiak, de nem nacionalisták, a

szorosabb közösség hívei, de nem marxisták, a személy szabadságát megbecsülik, de csak akkor, ha van benne felelősségérzés, a gazdasági életet nem a profitra, hanem a szükségletekre akarják alapítani.

Forradalmuk a lélekből indul ki. Mindenkinnek először saját magában kell legyőznie a régi világ előítéleteit: önzést, kényelemszeretetet. *Vivre difficilement!* Nehezen élni! — ez a jelszavuk.

* * *

A *Revue de France* márciusi számában *Léon Pierre-Quint* sorra veszi azokat az újabban megjelent könyveket, amelyek a mai francia irodalommal foglalkoznak. *André Billy* (La littérature française contemporaine), *Daniél Mornet* (Histoire de la Littérature et de la Pensée françaises contemporaines), *Christian Sénéchal* (Les grands courants de la littérature française contemporaine) és *Marcel Raymond* (De Baudelaire au surréalisme) könyvei közül ez utóbbi kapja a legjobb kritikát nemcsak ebben a cikkben, hanem körülbelül az egész francia sajtóban is.

Pierre-Quint cikkének címe és igazi témája: *Y a-t-il Rupture entre la Poésie contemporaine et notre Temps?* Van-e szakadás a mai költészet és korunk között? Nem akar belenyugodni és fáj neki, de kénytelen megállapítani, hogy ma már nincs arról szó, hogy a költők tömegeknek, vagy a nagyközönségnek énekeljenek. Sőt arról is le kell tennünk, hogy higgyünk a művelt elitben, amely olvassa a verseket. «A költő jelenleg mindenekelőtt és majdnem kizárólagosan csak a többi költő számára ír». A líra már nem haldoklik és ezentúl csak halkan, kellő tisztelettel szabad róla beszélnünk.

Fábián István.

Eliot versei és tanulmányai.

Thomas Stearns Eliot-ról nem tudni biztosan, angol költő-e vagy amerikai? Mindakét irodalom a magáénak vallja s verseng érte. Amikor első kötete megjelent, Amerikában és Angliában teljesen egyformán «üdvözölték, szidták, éljenezték, félreértették és utánozták». Tény, hogy St. Louisban született, de tény az is, hogy Európában nevelkedett és Londonban él. Verseinek szelleme éppúgy lehet angol, mint amerikai, mert tulajdonképpen egyik sem. Egyáltalában nincs modern költő, aki oly mélyen «tradíciós» volna, mint Eliot; «egyetlen költőt sem lehet szemlélni, sem értékelni egyedül — írja ő maga — hanem csakis a halottakhoz való viszonyában, ellentétében, velük összehasonlítva»; ennek ellenére egyáltalában nincs, akit oly kevésbé lehetne tradícióba sorozni; erről tanus-

kodik mindannak, amit eddig írt, sajátosan egyéni hangja, íze, formája, iránya és anyaga.

Verseinek olvasásakor a legelső impresszió a pátosz teljes hiánya; ezzel kapcsolatban szándékos egyszerűség, a reális hétköznapi hangsúly minden eszményivel és hősies-sel szemben. Mindannak ellenkezője, amit az irodalomban lírának szoktak nevezni. Semmi emelkedettség. Paradox költő, — prózai költő. Az a verse, amit a legtöbbet idéztek és utánoztak: «J. Alfred Prufrock szerelmi dala», kiábrándítóan diszharmonikus és közönséges. Lehetetlen nem Joycera gondolni — nem mintha utánzásról lenne szó; nem is lehet, hiszen a «Prufrock» előbb keletkezett, mint az «Ulysses». Joyce kalandor hőse úgynők. Élete a városi úgynök élete. Nem hősies. Nem patetikus. Nincs benne semmi «költészet». Az «Ulysses» paradox a hős, mint nemhős. Eliot